

Ճառականութիւն կ'ընէր : Սրտին քաջութեանը համեմատ էր նաև իր հասակին մեծութիւնը , կերպարանքին ահաւորութիւնը , մարմնոյն ոյժը և բարուց ազնուութիւնը . ասոնցմով զիւրաւ շահեցաւ իր հայրենակցաց սիրտը , և անոնց վստահութիւնը պարապ չհանեց :

Սրովհետև աղէկ տեղեակ էր իր երկրին այլ և այլ զիրքերուն , անով ալ քիչ մարդով շատ անգամ յաղթեց Պաւերացւոց ու հալածեց զանոնք լիւրժէն . քանի մը անգամ ալ Վաղղիացւոց հետ զարնուեցաւ ու ցրուեց զիրենք :

Սեննայի հաշտութեամբ Վաղղիացիք ու Ղաւարիացիք որոշեցին որ լիւրջը նորէն Պաւերայի տէրութեան մնայ . ան ատեն Հոֆէրն ալ զէնքը վար զրաւ . և ինչպէս որ ինքը միշտ իր խօսքին վրայ կեցող և յաղթուածներուն վրայ դուժ ցուցնող էր՝ կարծեց թէ ուրիշներն ալ իրեն հետ այնպէս պիտի վարուին . բայց խաբուեցաւ : Սան զի թէպէտ և Վափոլէոն յայտնապէս խոստացեր էր որ լիւրջուց առնեն ինչ քան մը չըլլայ , նեղութիւն չորրորդի , բայց քիչ ատենէն նայեցաւ որ անոնց ապստամբութեան վրէժը իրենց գլխաւորէն առնէ : Սրտէն թէ աս մտքով Վաղղիոյ տէրութիւնը զոր պարտեց Հոֆէրը որ իբր թէ Ղաւարիացւոց հետ ծածուկ թղթակցութիւն ու մատնութիւն կ'ընէ : Խեղճ Հոֆէր տեսնելով որ իր կեանքը վտանգի մէջ է , ձգեց լեռները փախաւ . Վափոլէոն շատ մը ստակ խոստացաւ Հոֆէրը բռնողին , անով ձեռք ընկաւ Հոֆէր բարձր լեռան մը վրայ՝ ձիւներու մէջ 1810ին , ու Սանթուա տարուելով՝ հոն սպաննուեցաւ : լիւրջուց մեծ համարում ունին աս իրենց զիւցաղին վրայ , Ղաւարիոյ կայսրն ալ Հոֆէրի ցեղին շատ բարիք բրած է . 1823ին անոր ոսկորները Սանթուայէն փոխադրեցին Լանսպրուք , որ լիւրջի մայրաքաղաքն է , ու մայր եկեղեցւոյն մէջ թաղեցին , քովն ալ ետքը աս պատկերին մէջ երևցած արձանը կանգնեցին որ եօթը ոտնաչափ բարձրութիւն ունի :

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՌԱՄԿԱԿԱՆ ԵՐԳ

ՀԵՏԱԳԱՅ ՈՒՄԿԱԿԱՆ ԵՐԳԸ ՍՐԱՍՏԱՆԷՆ խրկեց մեզի ազնիւ և ուսումնասէր պարոն Վալուստը Շիրմազանեան Սարգանեանց : Կերենայ թէ լիւթարներուն արշաւանաց ժամանակը եղած է այն մեր մեծ Խիւանին դրստեր սուգը . ու թէ անձին և թէ դիպուածին նշանաւոր ըլլալուն համար՝ ինչուան այսպիսի սգալի երգ շինուեր է վրան ան ատենէն : Եղուին ոճր թէ պէտ Պարսկահայոց և Սրաստանցի հայոց լեզուներուն նման , բայց շատ յստակ ու գրաբաւի մօտ է . չէնքը չափաւորապէս վարպետ ու կոկ , իմաստն ալ ազգասիրական ու վառվռուն :

Ս-Գ ԴԻՄԻՏՐ ԴԵԺԻ ԻԼԻՆԻ :

ԱՂԱԽԻՆՆ

Ի՞նչ ես նստել մունջ , քո բանին ,
Վեր կաց դուրս եկ թէ ինչ խօսին .
Խեղճիկ էս էր , քո արժանին ,
Որ դու ընդիս կին թաթարին .
Դու պէտք էիր ընդիլ տիկին ,
Տիկնաց տիկին մեծ իշխանին ,
Եւ ոչ էսպէս անօրինին
Ձեռը կապած ընդիս գերին :

ԴՈՒՍՏՐՆ

Ի՞նչ ես ասում ճարդդ կրտրած ,
Ձեռ՝ հասկանում , ասա՛ դու բաց :

ԱՂԱԽԻՆՆ

Իսոր աստղդ թռաւ կորաւ
Լուս արեւդ խաւարուեցաւ ,
Վայ իմ գլխիս , վայ քեզ Շուշան ,
Գերի գնացիր թաթարստան .
Լոյս հաւատդդ պէտք է մոռնաս
Մահամետին կրօնքի դառնաս :

ԴՈՒՍՏՐՆ

Եղուդ սենայ , բերանդ չորնայ ,
Ի՞նչ համբաւ է , ասա ի՞նչ կայ :

ԱՂԱԽԻՆՆ

Սեծ իշխանն քեզ տուել է
Թաթար խանին՝ հետը սանէ :

ԳՈՒՍՏՐՆ

Աղձիքոցերը , եկէք եկէք ,
կորած գլխիս դառը լացէք .
Սե էր դառել օր ծընընդեան ,
Որ ես ծընայ թշուառական :
Ահրիկ վեր կաց գերեզմանէդ ,
Համբաւ լըսէ աղձրկանէդ .
Իմ ու բախտը էնպէս արեց ,
Թաթարքտան մինակ քըշեց .
Լնդուծ օրհաս հոգին հանէ ,
Գետին պատուէ , ինչ ներս տանէ :

ԱՂԱՍԻՆՆ

Աղձիկ պարոն , էս ինչ լաց է ,
Աղի արտառնը դառն կոծ է .
Մենք ամենքըս ցաւըդ տանենք ,
Մեր գլուխը քեզ մատաղ կ'անենք ,
Ուր որ երթաս հետդ կը գանք .
Ձեր աղ ու հացն կը մոռանանք :
Մեք վրնց պէտք է տեսնենք աչքով
Տեղէս մինակ գընաս լալով .
Աչքերդ սրբէ և հանգարառիր ,
Հերիք եկաւ քեզ մի ծեծուիր :

ՊԱՌԱՆ

Վաթսուն տարի իմ ձեր գրուան ,
Հէրըդ պապերդ են իմ կրուան .
Ծընած սընած իշխան եղած ,
Էսպէս մին ցաւ ես չեմ տեսած :
Ահանջըդ բաց , լըսէ խրատիս ,
Մըտիդ ձրդէս էս պառաւիս .
Ուր որ գընաս ինչ տեղ ընիս ,
Հաստատ մընաս լուս հաւատիս .
Չըմուռանաս հայոց՝ աղգիս ,
Միշտ հանապաղ նրան օգնիս ,
Ամենայն ժամ միտքդ ձրդիս ,
Հայրենեացըդ պիտոյ ընիս :
Է՛հ տէր ընդ քեզ , գընաս բարե ,
Քրիստոս պահէ քո լոյս արե :

Մէկ բան ասա մըռողին ,
Բիւր բան մ'ըսեր չառողին :

Վախ գուն ի գործ ձեռնարկէ ,
Ետքն ի յերկինք ակնարկէ :

Ծուլին չըկայ դիւրին բան ,
Չուստին չըկայ գթուար բան :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՏՈՒԱԾ Ժ .

Ս'էծ ու փոքր հալած :

ՎԱԽԸՆԹԱՅ Հատուածին մէջ իմա-
ցանք թէ ինչ ըսել է մեծ ու պզտի կա-
լուած . հիմա տեսնենք թէ երկրի մը
երջանկութեանը համար որք աւելի օգ-
տակար է . մեծ կալուածներ բաժնելը
նոյն երկիրը , թէ պզտի կալուածներ :
Երկու տեսակ բաժանումն ալ իրեն
օգուտներն ունի . և գլխաւոր օգուտնին
աս է որ երկիրը պարապ երեսի վրայ
չմնար : Պզտի կալուած բաժնելը աւելի
բնական է , ու երկրի մը երջանկութեա-
նը աւելի յարմար կուգայ , և մեծ կա-
լուած բաժնելով ինչ զեղծմունք որ
կրնայ առաջ գալ՝ ան զեղծմունքները
չեն ըլլար . վասն զի մեծ կալուած բաժ-
նուելուն պէս՝ անոնց տէրերը կրնան
մէջերնին խօսքը մէկ ընել , ու ամենայն
բերոց գինները բարձրացընել , մշակնե-
րուն թողակը քիչցընել , ու զանոնք իբ-
րե ստրուկ գործածելով՝ ան խեղճե-
րուն քրտինքովը շաղուած հացով յօ-
րանալ պալատներու մէջ : Պզտի կա-
լուած բաժնելուն գլխաւոր օգուտները
ասոնք են . նախ մշակական ճարտարու-
թեան ետեւէ եղողներուն թիւը կը
շատնայ , ինչպէս որ փորձով տեսնուած
է . երկրորդ՝ արմտեաց գինը կը նուա-
զի , վասն զի հետամտութիւնը խիստ
շատ ըլլալուն համար՝ ամէն մարդ իր
բերքը քշելու կը նայի . երրորդ՝ ամէն
մշակ գոհ սրտով կը մշակէ իր փոքր
կալուածը , ու աւելի հանգիստ կեանք
կ'անցընէ , որ թէ մարմնոյ առողջու-
թեան և թէ բարոյականի շատ կ'օգ-
նէ : Եւ որդէմ թէ որ ըսելու բան մը
կայ՝ աս է որ մշակութեան արուեստը
ան աստիճանի չծաղկիր . որովհետեւ սո-
վորաբար մեծ փորձերը մեծ կալուած-